

UNA NOVA FONT PARROQUIAL: LES DEFINICIONS TESTAMENTÀRIES. EL CAS DE LA BAIXA SEGARRA

per Xavier Jorba i Serra

La documentació eclesiàstica dels arxius parroquials és per a molts historiadors la configurada pels sacramentaris, concretament els llibres de baptismes, matrimonis, òbits i llibretes de compliment pasqual. La raó és que constitueixen una eina important per atansar-se al coneixement de la demografia de l'Antic Règim. Però els arxius amb fons parroquial també inclouen documentació referent a la fundació d'oficis i aniversaris d'òbits, organització de confraries, administració dels bacins de les ànimes, constitució de capellanies i causes pies¹, registres de confessats i combregats, registres notariais i testaments, així com llibres de definicions testamentàries de difunts. El present article vol donar a conèixer aquest últim tipus de documentació.

El culte als morts és present a totes les parròquies rurals catalanes. La vinguda de la mort s'havia de preparar i organitzar en vida per cercar la tranquil·litat de l'ànima en el més enllà. És per aquesta raó que es redacta el testament, instrument pel qual tant homes com dones dicten i regulen la seva successió per causa de mort. La mort, per tant, significava un ús intensiu de l'Església i la presència d'un nombre inusual de clergues per conduir l'ànima cap a la salvació. La continuïtat en el més enllà feia que el testador prengués un seguit de disposicions per garantir la salvació. Fins a finals del XVI, tenim una presència important de les misses votives de Sant Amador, o millor dit, el "trentenari de Sant Amador", acompanyades d'unes quantes misses, cap d'any i novenaris, mentre que durant el segle XVII s'imposa el costum de fer aniversaris, és a dir, fer una missa el mateix dia de cada any i al mateix lloc.

La societat apareix resignada davant el tràmit de la mort, i és important elegir uns bons marmessors que distribueixin i executin els llegats pietosos, comprin pensions censals per pagar les misses aniversari, etc... No n'hi ha prou d'haver fet testament, l'Església vigilarà i procurarà portar a terme les últimes voluntats pietoses del difunt, primer per garantir la continuïtat en el més enllà, i segon, per ingressar unes quantitats monetàries de valor diferent segons la posició econòmica del testador. Per aquest motiu, crearà un registre de seguiment, el qual serà anomenat llibre de definicions testamentàries de difunts.

1.- Salazar i Carrasco, Carles "Misses i censals: les formes materials de la vida religiosa en una parròquia rural d'antic règim", dins *Estudis d'Història Agrària*. Curial Edicions Catalanes, núm. 8. Barcelona, 1990, p. 41.

La importància de registrar serà prou important i remunerada per portar a terme arrendaments triennals per part del posseïdor del dret "*Hic finitur annus ultimus arrendamenti annorum 1608-9. et 1610 – Et incipit arrendamentum annorum 1611-1612 et 1613 factum et firmatum per Rdum. Franciscum Garriga presbyterum et rectorem de Coponibus ut pro cum ad modum Illis. Et Rnti. Dni. Vicen. Gaspari Valls notario publico ville Aqualate vicen diosc.*". Estem davant el fenomen d'arrendaments a capellans mercenaris. És prou significativa la precisió que sobre Santa Coloma de Queralt realitza Joan Segura: "*quasi cap rector residia en sa parròquia més que'l temps precis d'aplegar-ne les rendes. L'importantíssim servey parroquial estava encomanat a vicaris assoldats y prou carregats ab la llarga feina de la escrivania o notaria*"².

Aquesta font l'hem trobat a l'Arxiu Històric Comarcal d'Igualada (AHCI), dins de la secció de l'Arxiu Parroquial d'Igualada (API), sèrie notarial. Creiem que era un registre comú a tots els deganats, o almenys a tot el bisbat de Víc. En el nostre cas, hem localitzat tres "*liber diffinitionum testamentorum defuntorum villae et decanatus Aqualatae*" que comprenen els períodes de 1501 fins el 1510³, de 1580 fins el 1582⁴, i de 1606 fins el 1631⁵.

Per què el trobem a Igualada? Recordem que l'any 1330 es constitueix per primera vegada el deganat anomenat d'Igualada, que arribarà a incloure fins i tot la capital de l'antic deganat de la Segarra, o sigui Prats de Rei. El 1452, s'escindí definitivament l'antic deganat en el d'Igualada i les Selves, i el de Prats de Rei o de Segarra, el primer amb 26 parròquies i el segon amb 29. Finalment el 1634 el deganat d'Igualada es dividí en els de Santa Coloma de Queralt, amb 9 parròquies, i el d'Igualada, amb 17 parròquies⁶. Per tant, tota la documentació eclesiàstica de la zona de Santa Coloma de Queralt depenia del deganat d'Igualada i estava dipositat en el seu arxiu fins l'any 1634.

2.- Joan Segura "Aplech de documents curiosos e inèdits fahents per la història de las costums de Catalunya", dins: *Jochs Florals de Barcelona*. Barcelona: Estampa de la Renaixensa, 1885, p. 287. Citat per Puigvert i Solà, Joaquim "*Església, territori i sociabilitat (s.XVII-XIX)*". Eumo Editorial. Universitat de Vic, 2000, p. 53.

3.- AHCI. Secció API, Sèrie Notarial, núm. 404.

4.- AHCI. Secció API. Caixa sense classificar.

5.- AHCI. Secció API. Sèrie Notarial, núm. 814.

6.- Les 9 de Santa Coloma eren: Santa Coloma de Queralt (Sant Gallard, Figuerola i Guimons), Aguiló, Montargull (i sufragània de Rauric), Llorac (i sufragània de La Cirera), Savallà, Segura, Albió, Vallfogona de Riucorb, Bellprat. Les 17 d'Igualada eren Igualada, Òdena, Montbui, Castellolí, Copons, Jorba, Rubió, Tous, Clariana, Fillol, Argençola, Albarells, Carbassí, Montmaneu, Freixenet, Montpalà i Bellmunt.

Quina informació ofereix el llibre de definicions testamentàries? La informació que subministra – en llatí –, seguint l'ordre majoritari de disposició interna, és:

- Nom del prevere (*Nos Gaspar Joffré et Ledó, presbiter, rector et decano ville et decanato Aqualate*).

- Nom i població del marmessor.

- Nom del difunt, parentiu o relació amb el marmessor, a més de la població.

- Quantitat monetària disposada pels llegats pietosos (p.ex.: *quinque libris monete barc*).

- Lloc on va dipositar el seu últim testament (notari, escrivania i data).

- Tipus de misses i celebracions (cerimònies de cos present, novena, cap d'any, trentenari de Sant Amador, aniversaris, misses baixes).

- Eclesiàstic que du a terme les disposicions.

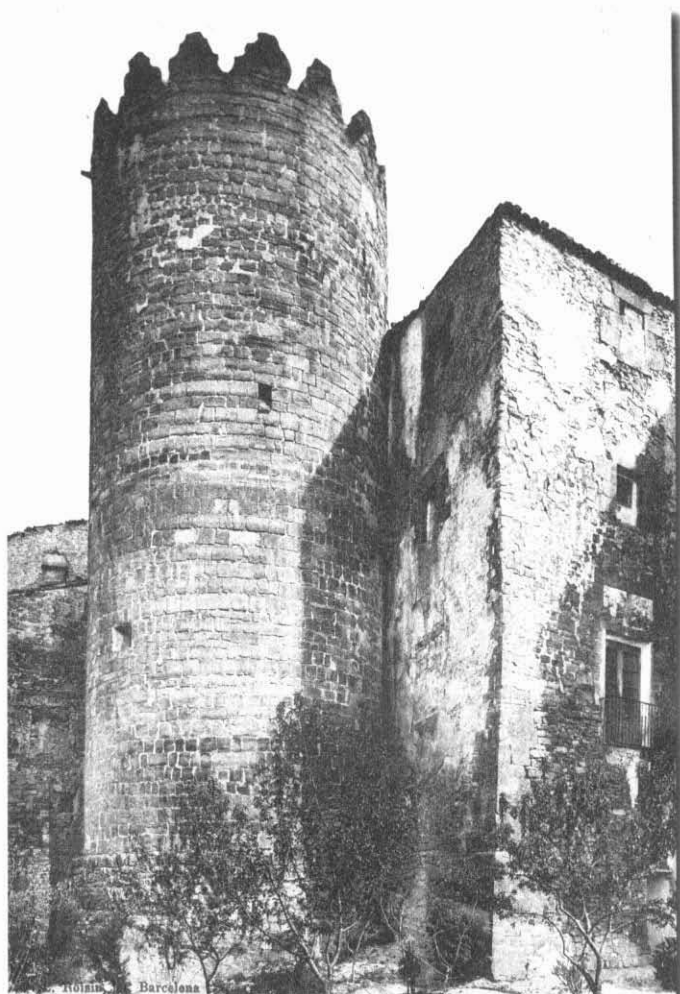
- Data del registre present – a retenir el canvi d'any per Nadal i el sistema de numeració dels mesos seguint el recompte romà (any iniciat al mes de març)⁷ –. La data del registre no coincideix amb la data de l'òbit; pot haver-hi una diferència d'un any.

A més a més d'aquestes dades, el llibre du a terme un control de les diferents causes pies creades pels difunts testadors: causa pia d'Antònia Valls d'Igualada, *causa pia de m^o Pere Vidal q^o (quondam=difunt) prevere de la vila de Sta. Coloma de Queralt*, causa pia de Bartomeu Pedrissa, Ramon Aliço i Pere Sabata d'Igualada, causa pia de Berenguer Carosa d'Igualada, causa pia d'Antoni Martí d'Òdena, *causa pia de m^o Joan Mongosa prevere de la vila de Sta. Coloma de Queralt*, causa pia de Llorens Ninot, rector de Tous, originari de Santa Coloma de Queralt, causa pia de Joan Tomàs, rector de Clariana, causa pia de Miquela Puigestevé d'Igualada, causa pia de Jaume Grau prevere d'Igualada, etc... –, com també de les confraries: confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist fundada al monestir de Sant Agustí, l'any 1628.

Aquests registres són un punt d'informació molt útil de cara a suplantar la pèrdua de testaments originals, per atansar-nos al coneixement de la religiositat de l'època i per arribar a saber el nombre de fundacions d'oficis funeraris enregistrats a Santa Coloma de Queralt i resta de poblacions adscrites al deganat d'Igualada en les dates estudiades, així com, també, el fons de lliures esmerçades en censals⁸. Però a més a més, ens ajuda a reproduir l'estat econòmic i social dels diferents grups que conformaven les parròquies del deganat.

7.- Gual i Vilà, Valentí *La família moderna a la Conca de Barberà*. Institut d'Estudis Tarraco-nenses Ramon Berenguer IV. Diputació de Tarragona, 1993, p. 24.

8.- La fundació d'una missa era un acte d'inversió de capital que tenia per objectiu el benestar de l'ànima després de la mort.

8. - Sta COLOMA DE QUERALT
Castillo del Conde de S. Coloma (Vi-rey de Cataluña)